

เขื่อนดอนสะโฮง : เขื่อนที่สองบนแม่น้ำโขงสายหลัก?

รัฐบาลลาวแจ้งรัฐบาลประเทศเพื่อนบ้าน แต่ปราศจากเสียงประชาชน

โครงการฟื้นฟูนิเวศในภูมิภาคแม่น้ำโขง (TERRA)

ตุลาคม 2556

เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2556 ที่ผ่านมา รัฐบาลสปป. ลาว ส่งจดหมายเพื่อ “การแจ้งล่วงหน้า” เสนอผ่านไปที่สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแม่น้ำโขง (เอ็มอาร์ซี) ถึงการตัดสินใจสร้าง “เขื่อนดอนสะโฮง” โดยแจ้งรายงานการศึกษาความเป็นไปได้ทางเทคนิค การประเมินผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และผลการศึกษาด้านการประมงที่ได้ทำขึ้น โดยข้อมูลต่าง ๆ จะถูกนำเสนอให้ประเทศสมาชิกคณะกรรมการแม่น้ำโขง คือ กัมพูชา ไทย และเวียดนามรับรู้ต่อไป ทั้งนี้ รัฐบาลลาวเสนอว่าจะเริ่มสร้างเขื่อนดอนสะโฮงในเดือนพฤศจิกายน 2556 และคาดว่าจะแล้วเสร็จในเดือนกุมภาพันธ์ 2561 และจะเริ่มขายไฟในเดือนพฤษภาคม 2561 ให้กับการไฟฟ้าแห่งชาติลาว (Electricite du Laos: EDL) เพื่อตอบสนองความต้องการพลังงานที่เพิ่มขึ้นภายในประเทศลาว

เขื่อนดอนสะโฮง กำลังการผลิต 256 เมกะวัตต์ กำหนดสร้าง ณ “ฮูสะโฮง” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ที่สุดของลาว และของภูมิภาคแม่น้ำโขง ที่เรียกกันว่าพื้นที่ ‘สีทันดอน’ หรือ ‘สีพันดอน’ (สีพันเกาะ) ของเมืองโขง แขวงจำปาสัก ในภาคใต้ของประเทศลาว สถานที่ซึ่งเต็มไปด้วยเกาะแก่ง หุบห้วย และน้ำตกที่มีชื่อเสียง คือ คอนพะเพ็ง และหลี่ผี จุดสร้างเขื่อนดอนสะโฮงห่างจากชายแดนกัมพูชาไม่ถึง 2 กิโลเมตร และเป็นพื้นที่สำคัญที่สุดในการอพยพขึ้นลงของปลาแม่น้ำโขงเพื่อผสมพันธุ์และวางไข่ ปลานานาชนิดรวมทั้งปลาบึก และโลมาอิระวดี อพยพผ่านทางน้ำ โดย “ฮูสะโฮง” เป็นช่องทางน้ำเดียวที่มีน้ำไหลผ่านตลอดปี และไม่สูงชันจนเกินไป เหมาะกับการอพยพของปลา

นับตั้งแต่ปี 2549 เมื่อรัฐบาลลาวลงนามในบันทึกความเข้าใจเพื่อการสร้างเขื่อนดอนสะโฮงกับบริษัทสัญชาติมาเลเซีย - บริษัท เมกะเพิร์ท คอร์ปอเรชั่น จำกัด ชาวการสร้างเขื่อนได้สร้างความกังวลใจให้กับกลุ่มนักวิชาการประมงและภาคประชาสังคมที่ติดตามปัญหาเขื่อนขนาดใหญ่ในแม่น้ำโขง ซึ่งหลายฝ่ายได้แสดงความไม่เห็นด้วยกับโครงการตั้งแต่เริ่มแรก นอกจากจดหมายเรียกร้องจากกลุ่มภาคประชาสังคมต่าง ๆ แล้ว ยังมีนักวิทยาศาสตร์กว่า 30 คนที่ร่วมกันส่งจดหมายถึงรัฐบาลประเทศแม่น้ำโขงและคณะกรรมการแม่น้ำโขงเพื่อยืนยันว่า หากสร้างเขื่อนที่บริเวณฮูสะโฮง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะ “เลวร้ายที่สุด” เพราะเป็นจุดของเส้นทางอพยพที่สำคัญของปลาในลุ่มแม่น้ำโขง เป็นแหล่งอาศัยของโลมาอิระวดีฝูงสุดท้ายของลาว และที่สำคัญ จุดดังกล่าวเป็นแหล่งประมงที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งให้ผลผลิตด้านประมงน้ำจืดที่มากที่สุด ในลาวและในโลก





เขื่อนดอนสะโฮง

ขนาด 256 เมกะวัตต์ จะปิดกั้น “ฮูสะโฮง” ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญที่สุดในการอพยพขึ้นลงเพื่อผสมพันธุ์และวางไข่ของปลาในโขงนานาชาติ และเป็นแหล่งประมงที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งให้ผลผลิตด้านประมงน้ำจืดที่มากที่สุดของลาว และของโลก

แผนที่บริเวณสี่พันดอนและหมู่บ้านต่าง ๆ และจุดที่เสนอให้สร้างเขื่อนดอนสะโฮงทางตอนใต้ของลาว (แผนที่นี้จัดทำโดย Ole Heggen คณะภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยวิกตอเรีย ประเทศแคนาดา)

นักวิทยาศาสตร์หลายกลุ่มยืนยันว่า มีปลาอย่างน้อย 201 สายพันธุ์ที่พบในบริเวณนี้ รวมถึงปลาที่อยู่ในภาวะคุกคามหรือใกล้สูญพันธุ์ เช่น ปลาสะอี ปลาเอนตาแดง หรือปลาอีสก นั่นหมายความว่าปลาเหล่านี้อาจถึงจุดจบหากเขื่อนดอนสะโฮงเกิดขึ้น

กลุ่มผู้สร้างเขื่อนดอนสะโฮงกำลังพยายามอ้างว่าเขื่อนดอนสะโฮงไม่ได้สร้างคร่อมแม่น้ำโขงสายหลัก แต่แท้ที่จริงแล้วเขื่อนจะปิดกั้นช่องทางอพยพปลาที่สำคัญที่สุดบนลำน้ำโขงสายหลัก และยุติอนาคตของวิถีชีวิตอย่างยั่งยืนของผู้คนจำนวนมาก

ในปัจจุบัน ชาวบ้านในพื้นที่สร้างเขื่อนคือ ที่ดอนสะดำ และดอนสะโฮง ต้องยุติการหาปลาโดย “หลี่” ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักและเป็นหัวใจของการดำรงวิถีชีวิตของพวกเขา ตัวเลขจากการศึกษาการใช้ลวงหลี่ ปี 2551 ระบุว่าชาวบ้านเฉพาะจากในพื้นที่นี้หาปลาจากหลี่ได้เฉลี่ยถึง 591–630 ตันต่อปี นอกจากนี้ เขื่อนดอนสะโฮงยังจะส่งกระทบต่อชาวบ้านอีกนับหมื่นที่พึ่งพิงแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขา ตลอดจนชาวบ้านผู้พึ่งพาแม่น้ำสายเล็กสายน้อยทางตอนใต้และตอนกลางของแขวงเซกอง และแขวงอัตตะปือในประเทศลาว รวมถึงกัมพูชา เวียดนาม และประเทศไทย ด้วย

ปลาเป็นแหล่งอาหารโปรตีนถึงร้อยละ 78 สำหรับชาวบ้านในแถบลุ่มแม่น้ำโขง การจับปลาเป็นกิจกรรมถึงร้อยละ 80 ของครัวเรือนในแถบลาวตอนใต้ ทั้งนี้ ผลกระทบที่มวลรวมประชาชาติ (จีดีพี) ของลาวจากการประมงมีสัดส่วนอยู่ถึงร้อยละ 6-8 ส่วนประเทศกัมพูชานั้นสูงถึงร้อยละ 12 ยิ่งไปกว่านั้น รายได้จากการจับปลาเฉพาะในกลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างนั้นมีมูลค่าสูงถึง 2,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อปี อันเป็นตัวเลขที่ไม่สามารถทดแทนได้โดยง่าย

ผู้เชี่ยวชาญประมงจากองค์กร WorldFish Center ยืนยันว่า ที่ผ่านมา ยังไม่เคยพบว่ามีโครงการเขื่อนใดในโลกที่สามารถใช้มาตรการการลด หรือแม้กระทั่งมาตรการเพื่อบรรเทาผลกระทบด้านการประมงได้อย่างประสบผลสำเร็จ การตัดสินใจที่จะเดินหน้าสร้างเขื่อนดอนสะโฮงจึงตั้งอยู่บนความเสี่ยงและความสูญเสียมหากาล ทั้งในประเทศลาว รวมถึงประเทศอื่น ๆ ที่แบ่งปันน้ำโขงร่วมกัน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่คาดเดาไปว่าจะได้จากการสร้างเขื่อนนี้ จึงไม่อาจเทียบได้กับมูลค่าและคุณค่าทางวิถีชีวิตและเศรษฐกิจการประมงที่ต้องสูญเสียไปอย่างไม่วันหวนคืน

ความยั่งยืนของแม่น้ำโขง ต้องควบคู่ไปกับภูมิปัญญาในการใช้แม่น้ำโขงอย่างยั่งยืนของประชาชน มิใช่เพียงความต้องการไฟฟ้าและการลงทุนข้ามประเทศ การสร้างเขื่อนดอนสะโฮงไม่ควรเกิดขึ้นโดยปราศจากเสียงของประชาชนที่พึ่งพาลำน้ำโขง ในภาวะที่โลกกำลังขาดแคลนอาหาร และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ กำลังลดน้อยถอยลง การตัดสินใจในการใช้ลำน้ำโขง ควรจะเป็นการตัดสินใจร่วมกันก่อนที่จะสายเกินไป